

ראשוני, שלא לומר 'פרימיטיבי', הפעלתה הייתה כרוכה בסיכון לא קטן למפעיל. הפגז עף כמה עשרות מטרים ובעיקר עשה רעש עצום, ומעט נזק. בר"ר הוא עשה את שלו. הפגז השני הבריח את התושבים. על גג בית הספר, בית הבטון היחיד, נמצא סמל מצרי הרוג, כנראה הנציג היחיד של כוח כיבוש מצרי במקום, ובידו מקלע מ"ג, שעם כל הרצון הטוב לא היה ניתן לירות כדור ממנו - כה חלוד היה. האם החייל המצרי היה ההרוג היחיד איני זוכר, אך הכפר התרוקן.

בר"ר עלתה באש ועם שחר חזרו המנצחים הביתה, עמוסים שלל קרבות, שבלשון המעטה אפשר היה לקבלו ברגשות מעורבים. לא על כמה עשרות ראשי בקר וגמל אחד - היינו זקוקים למזון בכל צורה אחרי המצור הממושך. אולם חברינו לא הסתפקו באלה. נכנסו לבתי החמר העלובים ובזזו שם מכל הבא ליד, כאילו שבטי הערבה הגיחו לשדוד את אוצרות נווה המדבר. שמיכות, בדים, כלים, הסחורות העלובות בחנות הכפר, חפצים שאיש לא היה זקוק להם והיה מתבייש לגעת בהם ולהשפיל עצמו לרמת החיים של פלח ערבי. אז ראינו לראשונה, כי גם אצלנו מלחמה משחיתה מידות. נהיה עדים לכך גם בהזמנויות אחרות. הפעם העונש לא התבושש לבוא: עם הגיע הביתה זרקו מהר את כל החפצים, לרבות השמיכות, לחדרים ורצו למקלחת. כשחזרו רחוצים ונקיים גילו שכל החדר - כל המשק - שרץ פרעושים. תוך שעות חדרו לכל מקום ובמשך שבועות אי אפשר היה להיפטר מהם, גם אחרי שחלק מ'השלל' הועלה, בליט-ברירה, באש. כלבים וחתולים הופיעו אצלנו בהמוניהם, להזכיר לכובשים החדשים, שעל פי החוק הבינלאומי, חייבים הם לדאוג גם לאוכלוסייה זו.

הריסת הכפרים הערבים השאיר לנו 'שטח מחייה', בו יכולנו לנוע בחופשיות, מנגבה ועד דורות ורוחמה. זמן קצר לפני כן עלתה 'ברוד-חי' כהיאחזות על הקרקע, בקרבת בר"ר. איש לא השלה עצמו כי בכך סיימו את המלחמה. לכולנו הייתה תחושה מבשרת רעות. את ההקלה השגנו רק בצד המזרחי. את כפרי כביש החוף לא היינו מסוגלים לתקוף. הגיעו ידיעות, שהצבא המצרי התקיף את כפר-דרום שליד ז'ר אל באלח. הסיפור נמסר על-ידי גרישה, המא"ז של יז מרדכי, שהיה עם נציגי היישוב במשלחת הצלב האדום הבינלאומי, למו"מ עם הצבא המצרי על הוצאת פצועים מכפר הדרום הנצור. הוא היה סייר מנוסה בעל זיכרון של מצלמה וחזר עם דו"ח מסמך שיערות. הכוחות שהמצרים ריכזו בטנקים, תותחים, שריונים וחיילים היו מתאימים להתקפה על אזור ולא על נקודה שבה מחזיקים 40-50 אנשים. עד כה לא הצליחו לכבוש את כפר הדרום (שפונתה ונעזבה רק באוגוסט). דו"ח גרישה הבהיר לנו, למה עלינו להתכונן, כשכוח זה יתחיל לנוע צפונה.

ביום ששי בלילה, ב-14 במאי 1948. לא הייתי באספה החגיגית לכבוד הכרזת מדינת ישראל ולכן איני יודע באיזו התרוממות רוח קיבלו את מעמדנו המדיני החדש, אם בכלל. ישבתי בשמירה, למטה, ליד הלולים, לבדי בכל הקטע. אחר-כך הספקתי לישון עוד כמה שעות. קמנו לארוחת הבוקר בשעה 8:00 והתכוננו לשבת שלושה - אחרי שבועות של עבודה בביצורים. קיווינו שלפחות זה מאחרינו... מחלון החדר בצריף שלנו אפשר היה לראות תנועת מטוסים ערה לאורך כביש החוף, מטוסי 'ספיטפייר' שחורים. בסימני היכר לא ניתן להבחין ממרחק זה. יום לפני כן הכריזו האנגלים אל רצועת החוף כשטח צבאי סגור, לצורך פינוי אחרוני כוחותיהם. שעה קלה אחר-כך נודע: המצרים הפציצו את תל-אביב. היה מי שטען, שקלט את קשר המטוסים שלהם. כעת היה לנו גם מכשיר קשר ישיר; טלפונים הותקנו בכל העמדות, המקלטים והמרכזיה בבונקר המפקדה. לעת עתה עוד ישנו במיטות.

אחרי הצהרים הפציצו את ניר-עם ויז-מרדכי. ציפו להסתערות בכל רגע. באותו לילה הוציאו את כל האוכלוסייה הלא לוחמת מיד-מרדכי. משוריני פרפר עמוסי ילדים ונשים עברו דרכנו ויצאו מהשער המזרחי לכיוון נגבה והצפון. גם אצלנו הרהרו בדבר. עד עתה היה חוק ברזל בתנועה הקיבוצית: לא מפנים נשים וילדים! "כוח הלחימה של החבר מועצם מהיות הנשים והילדים במקום, עליהם חייב להגן בכל מחיר". איני יודע מהיכן שאבו את העיקרון הזה. בשעת הקרב על חיים ומוות, נשים וילדים מהווים, לכל היותר, נטל ומגבירים את דאגת הלוחמים. מקור האכסיומה ההרואית כנראה מסטאלין, שפשוט לא רצה להתמודד עם בעיית פינוי אוכלוסייה אזרחית; אנשים לא היו לו חשובים.

צריך היה לחזק את מערכת ההגנה; על כל אחד לבנות לעצמו בונקר אישי, עמוק לאורך תעלות הקשר. פחים לכיסוי היו בשפע. חפרנו ללא הפסקה. ההתקפה על יז-מרדכי החלה. טנקים וחיל רגלים בסיוע מטוסים ניסו להתקרב לגדר המשק. תחילה נהדפו, אך הצליחו לפורר, בכוח האש שלהם, כמה מעמדות סולל-בונה וגם עמדת בטון. החברים פינו מיד את העמדות והתחפרו. ביום הראשון נהרגו חמישה חברים.